

Jeg takker Selskapets funksjonærer og Selskapets tjenestemenn for godt arbeid og samarbeid. Det gjelder både de som er — og de som har vært i Det norske myrselskaps tjeneste. Jeg retter også en hjertelig takk til mine medarbeidere i styret og til dem som tidligere har vært medlemmer av styret. Hjertelig takk for arbeid og for samarbeid. De resultater Det norske myrselskap kan vise til ved 70 års jubileet er en mektig inspirasjon for tiden som ligger foran oss. Måtte det lykkes å innfri de forventninger som stilles til Myrselskapet i tiden som kommer.

Jeg ber om at vi utbringer en skål for fortsatt fremgang både for de oppgaver Myrselskapet arbeider med og for fortsatt fremgang for norsk landbruk. Jeg tillater meg å rette skålen til Landbruksministeren.

DET NORSKE JORDBRUKS FREMTIDSMULIGHETER

Av landbruksdirektør John Ringen.

Foredrag 11.12. 1972 under Det norske myrselskaps symposium
om myr og torv.

Gjennom en lang periode og spesielt etter siste krig har det skjedd radikale endringer i norsk landbruk. Den relative og etter siste krig også den absolutte sysselsetting i landbruket har gått sterkt tilbake. I løpet av de siste 20 år er antall bruk redusert i akselererende tempo. Bare i 10-års perioden 1959—1969 ble antall bruksenheter i jordbruket. Etter 1969 har vi hatt en akselererende takt i reduksjonen i gikk ut over. Antall bruk over 100 dekar jordbruksareal økte med 19 %. Det hadde således foregått en tydelig strukturendring i jordbruket. Etter 1969 har vi hatt en akselererende takt i reduksjonen i antall bruksenheter og i sysselsettingen som nå går ned med ca. 3,5 % pr. år. Budsjettnemnda for jordbruket regner med at sysselsettingen i landbruket i 1980 vil være kommet ned i 7 % av den totale sysselsetting, og det er grunn til å tro at framover mot århundreskiftet vil ikke mer enn 4—5 % av den yrkesaktive befolkning være beskjeftiget i landbruket.

Nedgangen i sysselsetting og brukstall har ikke ført til nedgang i produksjonsvolumet, tvert imot. Vi har fått en ny produksjonsteknikk basert på sterk mekanisering og intensivering av driften med stor innsats av driftsmidler som tilføres utenfra. Produksjonen på de enkelte bruk er blitt mer spesialisert enn tidligere. På denne måten har det vært mulig ikke bare å holde oppe, men også å øke totalproduksjonen i ikke liten utstrekning. Det har funnet sted en meget sterk stigning i produktiviteten i jordbruksproduksjonen — en sterkere produktivitetsøkning enn i de fleste andre næringer.

x) redusert med 24%. Det var i 5
frisk rekke de mindre bruk det
gikk ut over. --

De produksjonstekniske landevinninger har gjort at vi er i stand til å utnytte vårt produksjonsgrunnlag bedre, men samtidig er jordbruket blitt langt mer avhengig av tilførsel av driftsmidler utenfra.

Det kan være god grunn til å stille spørsmålet: Skal eller kan denne utvikling fortsette? Hvordan skal vi forestille oss at norsk jordbruk skal se ut om 20—30 år eller kanskje enda lengre fram i tiden?

Når vi skal drøfte framtidslinjen for jordbruket, har vi ikke noe bedre utgangspunkt enn de målsettinger Stortinget har fastlagt for utvikling av jordbruket vårt. Ut fra disse målsettinger kan vi utlede noen hovedfunksjoner som de politiske myndigheter tillegger jordbruket eller landbruket:

- Landbruket skal produsere en viss del av de matvarer vi trenger og en del råvarer for industrien.
- Det skal sysselsette en del av yrkesbefolkningen.
- Landbruket har en viktig funksjon som bosettings- og næringsgrunnlag i bygdene.
- Det har viktige funksjoner i miljøsektoren i videste forstand.

Landbrukets oppgaver som *matprodusent* har alltid vært betraktet som landbrukets primæroppgave. Omfanget av denne oppgaven er definitivt i produksjonsmålsettingen for jordbruket og som går ut på at vi ved egen produksjon skal dekke vårt behov for husdyrprodukter og grovere grønnsaker, en størst mulig del av behovet for frukt og mindre lagringsdyktige grønnsaker og for korn i den utstrekning det er mulig. Målsettingen bygger på at norsk jordbruk skal produsere for et avgrenset og avskjermet hjemmemarked. Det er i samsvar med de naturgitte vilkår at grovfôr- og husdyrproduksjonen er gitt en absolutt preferanse. Kornproduksjonen kommer i første rekke inn som regulerings- og kanaliseringfaktor i den utstrekning produksjonskapasiteten tilsier det.

Den nye produksjonsteknikk og den sterke intensivering av produksjonen som jeg alt har vært inne på, har på en radikal måte økt jordbrukets evne til å dekke det løpende forbruk av matvarer med redusert innsats både av arealer og arbeidskraft. Det totale produksjonsvolum av forbruksvarer har utviklet seg i takt med behovet og i godt samsvar med produksjonsmålsettingen. Dette er likevel bare en del av sannheten. Økningen i produksjonen har vært betinget av en stadig økt innsats av tilførte driftsmidler, og da i første rekke et sterkt økende forbruk av innkjøpt kraftfôr. Vi har hatt en utvikling i fôrproduksjonen som nok åpner muligheter for en relativt stor husdyrproduksjon med moderat bruk av kraftfôr, men likevel er det bare ved hjelp av en kraftig økning i kraftfôrforbruket at det har vært mulig å greie den husdyrproduksjon vi nå har. Vår husdyrproduksjon har i stigende grad sin basis i innkjøpt og importert kraftfôr istedenfor i norsk planteproduksjon. Vår evne til å fø oss selv svekkes

suksessivt og vår egen beredskap avtar. Vi kan slå fast av dette at sysselsettingen reduseres sterkt, at hestedragskraften blir erstattet med traktorkraft, at mekaniseringen og intensivering i det hele stiller store og bestemte krav til tilførsel utenfra. Dersom vi ville legge vesentlig vekt på vår beredskap, måtte vi føre en annen landbrukspolitikk enn det som vi har gjort den senere tid. Vi måtte være villig til å redusere kravet til effektivitet til fordel for et produksjonsmønster mer tilpasset brukenes egne ressurser.

Dette gjelder antagelig i første rekke melkeproduksjonen. Vårt opplegg innebærer et sterkt insitament til å øke produksjonen pr. ku ved hjelp av innkjøpt kraftfôr og på bekostning av kutallet, og dermed våre muligheter for en tilstrekkelig produksjon av storfekjøtt. Rekordytelsene er i dårlig samsvar med hensynet til vår egen ressursutnytting og det erkjennes mer og mer at det er i dårlig samsvar med hensynet til dyrehelsen. Det ligger i dette store og interessante problemer som jeg ikke kan gå nærmere inn på her, men som vi vil beskjefte oss mer med i den nærmeste tid framover.

På bakgrunn av det som er sagt foran, må jeg konstatere at noen av de største oppgaver landbruksforskningen og veiledningstjenesten har foran seg, er å legge grunnlaget for og utvikle en fôrproduksjon som på en stadig bedre måte kan fylle kravene i en intensiv husdyrproduksjon. Dette er en utfordring som vår jord- og plantekulturforskning ikke har greid å møte og som det må satses på i en helt annen utstrekning enn hittil.

Vi kan ikke drøfte vårt jordbruks oppgaver som matprodusent uten å plassere det i en global sammenheng. Det er velkjent at utsiktene for verdens matforsyning er alt annet enn lyse. I den del av verden som kalles utviklingsland med $\frac{2}{3}$ eller mer av verdens befolkning i rask økning er det underernæring eller feilernæring. De reserver som finnes særlig i USA, er mikroskopiske i globalt perspektiv. Den såkalte grønne revolusjon har i det siste skapt en noe større optimisme. India mente at hungerskatastrofenes tid var tilbakelagt. De siste dagers meldinger viser at det ikke er slik. Det er en kjensgjerning at verden og vi forsyningsmessig balanserer på en knivsegg og at det ikke skal nevneverdige forstyrrelser til før en katastrofe kan inntre.

Jordbruket som direkte *sysselsettingsfaktor* har vist jevn og forholdsvis sterk nedgang. I 1950 var omkring 27 % av sysselsettingen direkte knyttet til jord- og skogbruk. I 1965 var denne andelen sunket til 16—17 % og i 1970 til 12—13 %, og fram mot århundreskiftet er den kanskje under 4—5 %. Samtidig henter brukerne en stigende del av sin inntekt utenom bruket. I 1969 var det bare 80 000 ene- og hovedyrkebruk og derav 50 000 eneyrkebruk. Til sammen var dette bare om lag 60 % av alle bruk over 20 dekar.

Dette er likevel ikke den fulle sannhet om landbruket som sysselsettingsfaktor. I tillegg til den beskjefte som er knyttet direkte til primærproduksjonen, kommer den beskjefte som er indirekte

knyttet til jordbruket i form av jordbruksindustri, markedsføringsorganer og produsenter av maskiner og driftsmidler, og denne indirekte sysselsetting er iallfall like stor som sysselsettingen i selve primærproduksjonen. Et utvalg i Finansdepartementet har anslått den del av sysselsettingen som er direkte eller indirekte avhengig av landbruksproduksjonen til mellom $\frac{1}{4}$ og $\frac{1}{3}$ av den totale sysselsetting. I Amerika viste en undersøkelse for noen år siden at beskjeftigelsen avhengig av landbruket utgjorde omkring 40 % av totalbeskjeftigelsen, samtidig som den direkte beskjeftigelse i primærproduksjonen bare var 7—8 %.

Innsats i jord- og skogbruksproduksjonen har en langt større samfunnsmessig effekt enn den som viser seg i primærproduksjonen. For et bestemt område blir effekten liten dersom den tilknyttede industri ligger utenom distriktet. Når produksjonen av maskiner, redskaper og driftsmidler og foredlingen av jordbruksproduktene foregår utenom det område primærproduksjonen er knyttet til, blir beskjeftigelseseffekten og den inntektsskapende effekt av landbruket ført ut av primærproduksjonskommunene over til andre områder. Dette rammer ofte utkantbygdene. I virkeligheten kommer en stadig mindre del av landbruket bygde-Norge til gode. Det gjelder jordbruksproduksjonen og kanskje i enda større grad skogbruket med den sterke mekanisering av driften som nå kreves og som i stigende utstrekning settes bort til entreprenører fra tettstedene.

Dette er alvorlige ting for bygdene og det er all grunn til å overveie om en viss støtte bør kanaliseres til sekundærproduksjonen—foredlingsindustrien— for å beholde dem på bygdene. Det er ikke noen god logikk å akseptere en relativt lav produktivitet i jordbruket av beskjeftigelses- og bosettingshensyn, men samtidig kreve absolutt konkurransedyktighet i sekundærproduksjonen.

Med dette er vi kommet langt inn i lanbrukets tredje hovedoppgave som *bosettings- eller næringsgrunnlag* i bygdene. Landbruket danner fremdeles på tross av begrensede ressurser hovedgrunnlaget for bosetting i store områder av vårt land. Skulle disse næringer falle bort eller svekkes radikalt, ville grunnlaget svikte for bosettingen i disse områdene. En slik utvikling ville ha ikke bare økonomiske, men i høy grad miljømessige konsekvenser. Landskapsbildet ville etter hvert forandre karakter. Kulturlandskapet er nå engang en vesentlig del av landskapsbildet. I en tid da fritid og ferie og stigende trang til avkopling fra enerverende arbeid får mennesket til å vende seg mer mot naturen, ville dette være en utvikling av betydning langt utenfor bygdefolkets egne rekker. Bygder og grender i forfall skaper ikke det rette miljø verken for ferie eller andre former for avkopling.

Etter denne gjennomgåelse av de funksjoner landbruket tillegges i de målsettinger Stortinget har vedtatt, skal vi vende tilbake til de spørsmål om jordbrukets utvikling og fremtidig utforming, som var utgangspunktet. Noen konklusjoner kan vi trekke.

Ut fra det globale perspektiv og ut fra et simpelt ønske om å leve og ha det godt i dette landet, må det å ta vare på våre matproduksjonsressurser og holde dem i noenlunde lett mobiliserbar stand, fremtre som en av de store nasjonale oppgaver. Det blir ofte sagt at det ikke kan være nødvendig å ta våre dyrkingsarealer i bruk nå når de bare ikke bygges ned eller ødelegges på annen måte. Dette er det naturligvis noe i, men vi kan ikke se bort fra at de da er vanskelig mobiliserbare og at det kreves tid å ta dem i bruk. Selv om det ikke nå er en krisesituasjon, kan det ikke være forsvarlig å svekke vår egen løpende matvareproduksjon. Det må tvert imot være solide argumenter for å styrke den. Bare ut fra dette hensyn må det være riktig av samfunnet fortsatt å satse midler på mobilisering av ressursene gjennom nydyrking. Samtidig er dette et viktig middel i jordbrukets rasjonalisering.

Vi må være forberedt på og akseptere en fortsatt nedgang både i brukstall og sysselsetting i jordbruket.

Drivkraften i den utvikling som har foregått i landbruket — og utenom landbruket — er på den ene side overgang til en teknikk som krever større kapasitet og derfor større produksjonsenheter, på den annen side en stadig stigende levestandard. Vi må etter alt å dømme være forberedt på å leve med begge disse drivkreftene og vi kan antakelig se det i øynene at det er små muligheter til å *snu* utviklingen. Derimot kan det være mulig å bremse på den.

Det er i områdene med spesielle bosettings- og miljøhensyn det er om å gjøre å bremse på nedbyggingen av landbruket. Der hvor disse hensyn ikke gjør seg gjeldende og hvor hovedhensynet er å utnytte ressursene og få produsert varer på en rimelig måte, er det mindre grunn til å bremse. Det skulle da føre til den konklusjon at vi i stigende grad må regionalisere og differensiere de strukturtiltak som vi har i jordbruket på samme måte som vi har en regionalisering av de direkte inntektsgivende tiltak.

Dette vil peke mot en enda større variasjon i struktur og bruksstørrelse fra distrikt til distrikt enn det som vi har i dag. Men vi vet også at det er sterk sammenheng mellom bruksstørrelse og inntektsnivå. Det sier seg selv at en ikke løser utkantbygdens problemer ved å basere landbruket på en bruksstruktur som nok betyr flere bruk og arbeidsplasser, men også et vesentlig lavere inntektsnivå enn det som oppnås i andre distrikter og næringer.

Vi kan et stykke på vei kompensere for denne inntektssvikten med forskjellige inntektsoverførende tiltak. Dette blir gjort i dag og differensieringen kan og må økes. Likevel må vi nok også når det gjelder utkantjordbruket akseptere at det må til en endring i forholdet mellom ressurser og sysselsetting. Bruksstørrelsen må økes. Vi kan i en viss utstrekning oppnå det gjennom nydyrking, skogreisning, med utnyttning av utmarksarealene gjennom turisme i ulike former og ved tilførsler av ressurser utenfra, f.eks. i form av kraftfôr. Men selv om

alle disse utveiene utnyttes, er det neppe til å unngå at sysselsettingen i landbruket i disse bygdene vil måtte komme til å gå betraktelig ned i årene som kommer.

Dette viser bare et i og for seg velkjent faktum: Landbruket kan i regelen ikke alene danne grunnlaget for levedyktige lokalsamfunn og aller minst i utkantstrøk med sterkt begrensede ressurser. En rasjonalisering av landbrukspolitikken med målsetting for bruksstørrelsen avpasset etter sysselsetting og bosettingssituasjonen i de ulike områder får først mening dersom det er ledd i en aktiv distriktspolitikk der nye arbeidsplasser i andre næringer både styrker lokalsamfunnet direkte og sikrer landbruket muligheten for å justere sin struktur så noenlunde til utviklingen i teknikk og inntektsnivå.

MYRSAKEN I HISTORISK LYS

Av dr. agr. Aasulv Løddesøl.

Foredrag 11.12.1972 under Det norske myrselskaps symposium om myr og torv.

Det norske myrselskap ble stiftet den 11. desember 1902, og feirer i dag sin 70-års milepel. I denne forbindelse er jeg bedt om å gi en kort orientering om «Myrsaken» mer generelt, fortrinnsvis sett i historisk perspektiv. Dette gjør jeg gjerne, men de historiske kilder som foreligger er dessverre forholdsvis sparsomme. Man fristes derfor ofte til å trekke slutninger av det materiale som finnes i lengste laget.

I min melding «*Tilbakeblikk ved 70-års milepelen*» (1) har jeg forholdsvis utførlig redegjort for historikken i forbindelse med selskapets stiftelse, som fant sted i Universitetets aula i dag for 70 år siden. Hva var så den egentlige årsaken til at Myrselskapet ble stiftet akkurat da, kan man spørre. «Det lå i tiden» vil kanskje enkelte svare. Det norske Skogselskap ble stiftet i 1898, altså 4 år før *Myrselskapet*. Trøndelag Myrselskap, et lokalt selskap for begge Trøndelagsfylkene, ble stiftet i 1904, og *Selskapet Ny Jord* (opprinnelig «Selskapet til Emigrasjonens innskrenkning») i 1909. Et mer lokalt selskap til fremme av myr dyrking på Vestlandet, så for øvrig dagens lys i 1896 under navnet «*Bergens Myr dyrkningsforening*».

Men tilbake til «Myrsaken», nærmere bestemt det historiske materiale som knytter seg til myr og torv.

I *Snorre Sturlasons Kongesogur* fra det 9. århundre, har vi holdepunkter for at torv ble brukt til brensel, i hvert fall på Vestlandet, da Snorre skrev *Soga um Harald Hårfagre*. Harald var en av *Halvdan Svartes* mange sønner med forskjellige mødre, men før han døde utpekte han Harald som hovedarving da han allerede som gutt hadde vist fremragende lederegenskaper. At forventningene slo til, er sikkert nok.